

Slovo i Chas

УКРАЇНЬСЬКА ПОЛОНІСТИКА СЬОГОДНІ

Кафедру полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка було створено лише 2000 року, але це її недовге ще — дворічне — існування не пройшло непоміченим. Вона, як на сьогодні, єдина в Україні, тому не дивно, що саме тут зосереджено всі види культурної, мистецької присутності Польщі в нашій державі, а передусім наукове життя української полоністики. Окрім природної для університетської кафедри педагогічної роботи — підготовки фахівців з польської мови та літератури (з подвійною спеціалізацією — з польської та української філології) — кафедра полоністики вже має чималий досвід організації українсько-польських культурно-наукових заходів, серед яких всеукраїнська міжвузівська наукова конференція "Адам Міцкевич і Україна", міжнародні наукові конференції "Юліуш Словацький і Україна" та "Ярослав Івашкевич і Україна", крім того, розгортається видавнича діяльність: публікація збірників наукових праць на матеріалі виступів на конференціях, двомовних (польською та українською) книжкових видань поезії Юліуша Словацького та Ярослава Івашкевича, представників української школи польського романтизму, антології польської поезії "Передзвін польської лютні". Серед найближчих видавничих планів кафедри — поеми Северина Гоцинського та Антонія Мальчевського й поезії Богдана-Юзефа Залеського.

Як дидактичні, так і видавничі й наукові програми кафедри полоністики спроектовано в одному домінантному напрямі. Ним стали польсько-українські літературні, культурні взаємноти, а також перекладознавство та порівняльно-історичне мовознавство. Основні зусилля спрямовано на наукове осягнення не тільки творчості видатних письменників, а й менш знаних, а то й взагалі невідомих, але тим не менше важливих творців того своєрідного феномена, яким упродовж віків була і залишається література українсько-польського культурного пограниччя, котру в польському літературознавстві називають літературою "кресів". Матеріал для таких досліджень невичерпний — це масив історичних і культурних фактів, літературних текстів, які витворювали феномен упродовж кількох культурно-історичних епох. Це і так звана "роксоланська" література від ренесансу й до просвітництва, і "українська школа" в польському романтизмі, зрештою, цілий материк "кресової" літератури ХХ століття. Важливість поставленого завдання полягає в тому, щоб не обійти дослідницькою увагою жодну бодай найдрібнішу постать, жодного письменника, адже всі ці митці були отим необхідним гумусом, на якому квітли великі таланти й відбувалася ферментація цілого явища.

Наукових підходів і шляхів освоєння цієї тематики багато: і новітні теоретичні методології, і традиційний підхід, і методика, пов'язані з "новим історизмом" тощо. Минулого року на кафедрі відбувся захист першої кандидатської дисертації — це робота Сергія Яковенка про польську й українську літературну критику раннього модернізму; тепер пишуться чи вже готуються до захисту дисертації Тетяни Довжок про сучасну польську прозу, Тетяни Добрушиної про польську й українську метафізичну поезію початку ХХ століття, Степанії Проць про творчість Казімежа Вежинського, Тетяни Чужої про Генрика Сенкевича та Юзефа-Ігнація Крашевського.

У статті Т. Чужої, яку пропонуємо увазі читача "СіЧ", досліджується функціонування барокової "епістемі" в художньому дискурсі Генрика Сенкевича. Зосереджуючись

на топосі "перевернутого світу", авторка піднімає широку джерельну базу, аналізує культурну й наративну поліфонічність роману "Вогнем і мечем".

Кола наукових інтересів Юлії Федець — сучасна чеська література. Кандидатська дисертація дослідниці присвячена проблемам літератури так званих "кінцевих парадоксів". До цієї сфери належить і творчість без перебільшення культової постаті в історії чеської культури — Богуміла Грабала — продовжувача літературних традицій Я. Гашека й Ф. Кафки. Гротеск, пародія, пастіш і навіть чорний гумор; "карнавальне начало" та суцільний автобіографізм, до того ж візії, породжені чи то великою кількістю алкоголю в крові, чи то неймовірно "оголеним" сприйняттям дійсності — все це — проза Грабала, де що шизофренічна але правдива. Такі ж і його герої — на перший погляд, занадто дивні, інколи — розумово неповноцінні, але справжні...

Завідувач кафедри полоністики, проф. Р.Радишевський

Тетяна Чужа

ТОПОС "ПЕРЕВЕРНУТОГО СВІТУ" В РОМАНІ Г.СЕНКЕВИЧА "ВОГНЕМ І МЕЧЕМ"

Старопольська проза виступає однією зі сторін у міжсистемному діалозі, що відбувається на рівні структури тексту "Вогнем і мечем" у процесі стилізації. У романі присутні дві системи: актуальна і архаїчна — зображаюча і зображувана. "Сарматське бароко" функціонує як художньо активізована семантична система традиції.

Проблема присутності архаїчної традиції у творі Г.Сенкевича "Вогнем і мечем" розв'язувалася дослідниками, з одного боку, на рівні текст — текст (наприклад, при аналізі джерельної основи образу історії, його фактографічного скелету, прототипів ситуацій і героїв, ролі окремих джерел чи їхніх груп), а з другого боку, як текст — система, до того ж, як літературної природи (бароковий, романтичний, імпресіоністичний (?) стилі), так і психологічної, соціальної тощо (норми поведінки і звичаї, ієрархія цінностей, світогляд, уявлення та ментальність шляхетського середовища, реалії доби, історична правда).

Дослідження такого явища, як інтертекстуальність роману, вимагає аналізу присутньої у ньому мовної чи вираженої в мові структуралізуючої системи творення текстів через вивчення її окремих елементів у зв'язку та взаємодії з іншими, а також їхнього впливу на роман у цілому. Такими структурно-змістовими одиницями старопольської традиції, відображеними у творі, є, зокрема, топоси.

До найбільш репрезентативних із них належить образ "перевернутого світу".

Поміж рядків більшості творів XVII ст. відлунюють властиві тій епосі стереотипи сприйняття воєн і соціальних катаклізмів взагалі. Світові, де нормативний порядок обернувся на свою протилежність, мали відповідати прикмети "кінця часів" — нелюдські злочини, святотатство, моторошні візії повальної загибелі, незвичайні покарання, нечувані пропорції "наших" і ворогів тощо. Тобто, людина була внутрішньо готова вірити будь-яким чуткам про такі речі, а також мала про запас досить розлогий арсенал мандрівних топосів, аби барвисто описувати ці "страшилки" чи переповідати їх як нібито достеменні новини¹.

¹ Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. // Критика. — 2002. — С. 189.